

สันติวิธีแนวทางพระพุทธศาสนา Peaceful methods in Buddhism

พระครูปลัดพุทธิวัฒน์ ศักดิ์น้อย (เนตรพระ)
Phrakhrupaladputthiwat Sakdanai (Naetpra)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Suphanburi Sri Suvarnabhumi Buddhist College, Thailand
Corresponding Author's E-mail: phrakhugong@gmail.com
Tel. 083-618-7830

Received August 24, 2024; Revised June 19, 2025; Accepted June 23, 2025

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับสันติวิธีเป็นอย่างมาก โดยเน้นย้ำถึงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีที่สงบ ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง หลักการสำคัญของสันติวิธีตามพระพุทธศาสนาได้แก่ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข พระพุทธองค์ทรงสอนให้เราอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติ ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ช่วยให้เราสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างสันติ โดยละทิ้งความโกรธ ความเกลียดชัง ซึ่งเป็นรากเหง้าของความขัดแย้ง การละทิ้งอารมณ์เหล่านี้จึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสันติสุข สันติวิธีสำคัญเพราะสามารถทำให้ทุกคนลดความสูญเสีย ไม่ใช้ความรุนแรงซึ่งจะก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน แก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีจะช่วยรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและน่าอยู่ หากทุกคนนำหลักสันติวิธีไปใช้ในชีวิตประจำวัน การฝึกสติ จะช่วยให้เราควบคุมอารมณ์และความคิดได้ดีขึ้น ความเมตตา ช่วยให้เราเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เปิดเผยและตรงไปตรงมาจะช่วยให้เราเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น

Keywords: สันติ, แนวทาง, พระพุทธศาสนา

Abstract

Buddhism places great importance on peaceful methods, emphasizing the resolution of conflicts in a peaceful manner that does not lead to violence. The main principle of peaceful methods according to Buddhism was to live together peacefully. The Buddha taught us to live together with others peacefully, not to harm each other, to be compassionate, to understand the feelings of others, to help ourselves solve problems peacefully by abandoning anger and hatred, which are the roots of conflicts. Therefore, abandoning these emotions was important in creating peace. Peace was important because it could reduce losses for everyone without violence, which can lead to loss of life and property. Solving problems peacefully wouldst help maintain good relationships with others, promote a peaceful and livable society. Solving problems peacefully wouldst help maintain good relationships with others, and promote a peaceful and livable society. If everyone

applied the principles of peaceful methods in their daily lives by practicing mindfulness, it wouldst help us control our emotions and thoughts better. Kindness helped us to be more compassionate towards others. Open and direct, constructive communication wouldst help us understand each other better.

Keywords: Peace, Methods, Buddhism

บทนำ

ในมุมมองทางด้านศาสนาในเรื่องสันติวิธีนี้ สันติวิธีได้มีปรากฏอยู่ในศาสนาทุกศาสนา แต่ละศาสนาต่างมีหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับหลักสันติวิธี ในส่วนพระพุทธศาสนาได้นักสันติภาพทางพระพุทธศาสนาได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องสันติวิธีในพุทธศาสนาพบว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนา ที่เรียกได้ว่ามีการใช้หลักสันติวิธีมาตั้งแต่พุทธกาลการแก้ปัญหาพระพุทธองค์มีความโดดเด่นในฐานะ เป็นศาสนาที่เผยแผ่ศาสนาโดยไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งพุทธศาสนาได้มีหลักคำสอนที่สอดคล้องกับ แนวคิดสันติวิธีในหลายแง่มุมควรแก่การศึกษาแนวคิดสันติวิธีในพระพุทธศาสนา หรือที่เรียกอีกอย่าง ว่า “พุทธสันติวิธี” (จันทรา เสงสมบุรณ์. 2556)

แนวคิดและสันติวิธีในพระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จะเห็นได้จากพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าตลอด 45 พรรษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงรับสั่งกับพระภิกษุสงฆ์สาวกเหล่านั้นว่า

“ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอ ก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและ มนุษย์อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้ง อรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีอยู่ในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยัง ตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากพระพุทธดำรัสนี้ เป็นเครื่องชี้ให้ทราบชัดถึงบทบาทสำคัญของพระภิกษุสงฆ์ คือการสื่อหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เป็นประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลก การเผยแผ่ สืบสาน และถ่ายทอด ถือว่าเป็นภารกิจอันสำคัญของพระภิกษุสงฆ์ที่พึงปฏิบัติ

สันติวิธี ในทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้วยวิธีที่สงบปราศจากความรุนแรง โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่การพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีความเมตตา กรุณา และปัญญา เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และร่วมกันสร้างสรรค์สังคมที่สงบสุข

พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่สังคมไทยในสมัยกษัตริย์ชื่อว่าพระเจ้าอโศกมหาราชแห่ง อินเดีย โดยได้ส่งคณะพระธรรมทูตออกเผยแผ่พระพุทธธรรม มาทางตะวันออกในประวัติศาสตร์ กล่าวว่ามีพระธรรมทูตสองรูปได้มายังหมู่บ้านเล็กๆ ซึ่งปัจจุบันเป็นจังหวัดนครปฐม แล้ว พระพุทธศาสนาจึงได้ก่อรากฐานขึ้นในประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จสู่ปรินิพพาน 100 ปี (พ.ศ. 1900) หรือ ค.ศ. 1360 (กฤช ปุณณกันต์, 2530) พระมหากษัตริย์ไทยในราชวงศ์สุโขทัยได้ทรงขอรับรองประเทศลังกา ซึ่งขณะนั้นพระพุทธศาสนากำลังเจริญแบ่งบานให้จัดส่งพระธรรมทูตเข้ามาอีก นับเป็นการเสริมพระพุทธศาสนาในประเทศไทยให้มั่นคงยิ่งขึ้น และองค์พระมหากษัตริย์ไทยก็ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ด้วยพระองค์ พระพุทธศาสนาจึงเจริญมั่นคง จน

กลายเป็นศาสนาประจำชาติไทยจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อให้เกิด ความเข้าใจแนวคิดสันติวิธีในทางพระพุทธศาสนาชัดเจนยิ่งขึ้นควรศึกษาเกี่ยวกับความหมายของสันติ วิธีในทางพระพุทธศาสนา ลักษณะและประเภทพุทธสันติวิธีในทางพระพุทธศาสนาและความสำคัญ สันติวิธีในทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

ความหมายสันติวิธีในทางพระพุทธศาสนา

กลุ่มนักสันติภาพจำนวนมากที่ศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติเกี่ยวกับสันติวิธีมักอ้างอิงสันติวิธี ของกลุ่มนักคิด และนักปฏิบัติต่างๆ ในโลกนี้ไม่ว่าจะเป็น มหาตมะ คานธี และมาร์ติน ลูเธอร์ คิงส์ จูเนียร์ ในฐานะที่ประชาชนในสังคมไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา และได้นำพระพุทธศาสนามาเป็นฐานในการปฏิบัติจนกลายเป็นวัฒนธรรม และประเพณีไม่น้อยกว่า 700 ปี คำถามมีว่า พุทธศาสนิกชนชาวไทยทราบหรือไม่ว่า สันติวิธีคืออะไร ประกอบด้วยการบวนการและ ขั้นตอนในการแสดงออกอย่างไร จึงจะได้ชื่อว่าเป็น "สันติวิธีวิถีพุทธ" (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2561) เพื่อให้เกิดความเข้าใจคำว่า สันติวิธีในทางพระพุทธศาสนาชัดเจนยิ่งขึ้นจึงขอนำทัศนะของปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ให้นิยามและความหมายของสันติภาพไว้อย่างหลากหลายลึกซึ้ง อีกทั้งครอบคลุมหลายมิติ ทั้งในแง่ภาษาคนและภาษาธรรม โดยท่านมองสันติภาพว่าเป็นเรื่องสำคัญ กับทุกชีวิตและชีวิตทุกระดับล้วนต้องการสันติภาพและอยู่ได้ด้วยธรรมะสันติภาพ (พุทธทาสภิกขุ, 2549)

ดังนั้นสันติภาพจึงอาจจำแนกออกเป็นสันติภาพทั้ง 3 ระดับคือระดับบุคคล สันติภาพระดับสังคม และสันติภาพระดับโลก ซึ่งพุทธทาสภิกขุมุ่งเน้นสันติภาพภายในคือจิตใจเป็นสำคัญ ความหมายของสันติภาพในด้าน จิตใจตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ หมายถึง ความสงบสุขในจิตใจ วิญญูญาณ และสติปัญญา อันเกิดจากการพัฒนาจิตใจไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ ไม่เห็นแก่ตัว และครอบคลุมไปถึงด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัตถุ และจิตใจ ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ผ่านมาข้อ 1.6 เป็นต้น

(ไอศุณย์ พยัคศิริ, 2546) กล่าวว่า มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ได้ให้ความหมายของว่า สันติวิธีครอบคลุมแนวคิดเรื่อง สันติวิธี 2 ประเภท คือ สันติวิธีเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง และสันติวิธีเพื่อเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิต ในประเด็นเกี่ยวกับความขัดแย้งท่านเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้น คือเป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายแต่ละอย่างมีความเป็นไปของมัน เมื่อต่างส่วนต่างเป็นไปคนละทางก็ย่อมขัดแย้งกัน แม้แต่ เมื่อดำรงอยู่ตามปกติสิ่งทั้งหลายก็ย่อมแตกต่างกันอยู่แล้ว ความแตกต่างกันนั้นขัดกันบ้างเข้ากันบ้าง แล้วทำให้เกิดความหลากหลายและความสมบูรณ์ หากใช้ให้เกิดประโยชน์ทำให้เกิดแง่คิด มุมมอง และเกิดสติปัญญาอะไรใหม่ แต่ต้องเป็นความขัดแย้งที่มาจากเจตนาที่ดี มีมุ่งหมายเพื่อความดีงาม และความเจริญเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ เพื่อให้สังคมมีความร่มเย็นเป็นสุข

ดังนั้นในทัศนะของท่านสันติวิธีนั้นครอบคลุมถึงการขจัดความขัดแย้งและวิถีทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถเป็นไปได้ทั้งสันติภาวะเชิงบวกและสันติภาวะเชิงลบ ในแง่การขจัดความขัดแย้ง เช่น การมีสิทธิมนุษยชน การมีกฎหมาย กล่าวคือหากทำหรือปฏิบัติตามด้วยความเกรงว่าจะ ได้รับโทษ หรือผลร้ายมาสู่ตน อันนี้จัดเป็นสันติภาวะเชิงลบ แต่หากทำหรือปฏิบัติตามเพราะเห็นว่าการมีสิทธิมนุษยชน หรือการมีกฎหมายนั้นเป็นหลักประกันพื้นฐานที่จะช่วยทำให้มนุษย์ก้าวไปสู่ความ ดีงาม เพื่อความสงบสุขของสังคม อันนี้จัดเป็นสันติภาวะเชิงบวก ส่วนในการดำเนินชีวิตหรือการอยู่ ร่วมกันของมนุษย์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่างๆ ถ้ามนุษย์ไม่ทำลายธรรมชาติหรือลดการเสพบริโภค เพราะกลัวว่าธรรมชาติจะเสื่อมสูญแล้วตนจะได้รับโทษภัยจากธรรมชาติหรือความเดือดร้อน อันนี้ จัดเป็นสันติภาวะเชิงลบ แต่ถ้ามนุษย์ไม่สามารถทำลายหรือเบียดเบียนธรรมชาติเพราะมีใจที่รัก ธรรมชาติ อันนี้จัดเป็นสันติภาวะเชิงบวก

(พระมหาพรหม ธรรมาโส, 2554) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สันติ” คือ ความสงบ คำนี้ในบริบททางสังคมหมายถึง “สังคมแห่งสันติ” ซึ่งหมายถึง “ภาวะที่ไร้ความรุนแรงทั้งทางตรงและ ทางอ้อม” และเมื่อเชื่อมกับคำว่า “พุทธสันติวิธี” หรือ “สันติวิธีเชิงพุทธ” จึงหมายถึง “วิธีข้อปฏิบัติ หรือชุดของวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าหรือเหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการ จัดการความขัดแย้งอย่างสันติ ซึ่ง “การจัดการอย่างสันติ” หมายถึง “การใช้วิธี ข้อปฏิบัติหรือชุด ของวิธีทุกชนิดที่มีอยู่เข้าไปจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้ง ทางตรงและทางอ้อม ความหมายดังกล่าวนี้ สังคมแห่งสันติถือว่าเป็นสังคมที่ไม่ใช้ความรุนแรงแต่สังคมดังกล่าวนี้จะปราศจากความขัดแย้งก็หาไม่ เมื่อสังคมเกิดปัญหาย่อมนำเอาวิธีการเชิงสันติเข้า ไปจัดการปัญหาด้วยวิธีการจัดการแบบสันติ

นอกจากนี้ท่านยังได้ให้ความหมายคำว่า สันติวิธีพุทธ หมายถึง “สันติวิธีวิถีพุทธคือทางสายกลาง” ที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอให้เป็นทางเลือกในการปฏิบัติเพื่อให้หลุดจากกับดักของทุกข์คือ ความขัดแย้งและความรุนแรง แนวทางนี้เป็นการปฏิเสธหนทางสุดโต่งทั้งสองด้าน คือ

1) หนทางในการแสวงหา และแย่งชิงผลประโยชน์และความต้องการ เพื่อบำรุงบำเรอและ สนองตอบต่อความอยากที่ไร้ขีดจำกัดของมนุษย์

2) การทรมานตน โดยการสร้างเงื่อนไขให้เกิดความทุกข์ยากลำบากให้แก่ตนเองด้วยวิธีการ ต่างๆ (ตบะ) ด้วยเข้าใจผิดคิดว่า การดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ตัวเองบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่มุ่งหวัง อย่างไรก็ดี ตามสิ่งที่ปรากฏชัดคือ สภาพจิตของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับทางสุดโต่งทั้งสองด้าน ย่อมเกิด “สภาวะขาดดุล” หรือ “สูญเสียดุล” จนทำให้ใจวิ่งวนอยู่ในภาวะของความทุกข์ทรมานอัน เกิดจากความอยากได้อะไรใหญ่ ใจแคบ โกรธเกลียด เคียดแค้นชิงชัง มุ่งมาตราบปรณาร้าย ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนว่า “ทางสุดโต่งทั้งสองด้านนี้เป็นธรรมอันเลว เป็นธรรมของคนผู้มีกิเลส หนา เป็นธรรมที่ไม่ประเสริฐ เป็นธรรมที่ไม่ประกอบไปด้วยประโยชน์”

“ทางสายกลาง” ถือได้ว่าเป็น “อริยมรรค” ซึ่งเป็นหนทางอันประเสริฐที่จะพาผู้ขัดแย้งออก จากกับดักของความรุนแรง และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขดังที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำว่า “ข้อปฏิบัติอันเป็นกลาง ไม่เข้าไปใกล้ที่สุดสองอย่างนั้นนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อเข้าไปสงบระงับจากกิเลส เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้ดี เพื่อความดับทุกข์” ด้วยเหตุนี้ “ทางสายกลาง” จึงถือว่าเป็น “สันติวิธีวิถีพุทธ” ที่ประกอบด้วยหนทางในการดับทุกข์คือ ความขัดแย้งและความรุนแรง สมุทัยคือสาเหตุของความขัดแย้ง และความรุนแรง เพื่อให้เข้าถึงนิโรธ คือสันติ โดยใช้ “มรรค 8” ซึ่งถือได้ว่าเป็น “สันติวิธีวิถีพุทธ” ที่ ประกอบประกอบด้วยกระบวนการ และวิธีการที่

สันติวิธีวิถีพุทธที่เน้นความถูกต้องข้างต้น ต้องเป็นวิธีการ และกระบวนการที่งดงามทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ด้วยเหตุนี้ เป้าหมาย คือ “ความสันติสุข” ย่อมงดงามและ ก่อให้เกิดคุณแก่ชีวิตและสังคมเช่นกัน จะเห็นว่า เป้าหมายจะงดงามได้ย่อมเกิดจากตัววิธีการที่งดงาม ดังนั้น หากเป้าหมายที่เรามุ่งหวังจะให้ มีและเป็นคือ “ความสันติ” ตัวเครื่องมือวิธีการ และ กระบวนการที่จะนำไปสู่ความสันติจำเป็นต้องสันติด้วย สันติวิธีวิถีพุทธจะไม่ยินยอมให้เกิดเงื่อนไขที่ว่า การจะได้มาซึ่งความสันติ เราจะใช้วิธีการ และกระบวนการอะไร หรืออย่างใดก็ได้ เพราะหากเราไม่ สนใจวิธีการ และกระบวนการโดยยึดเป้าหมายเป็นสรณะแต่เพียงประการเดียว เราคงมีโอกาสได้ชิม ลางเฉพาะสันติเทียมเท่านั้น ไม่มีวันที่จะเข้าถึงสันติแท้ได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง เพราะจะนำไปสู่การทำลายล้างจองเวรซึ่งกันและกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสย้ำว่า “ผู้ช้ำย่อมได้รับการฆ่าตอบ ผู้ชนะย่อมได้รับการชนะตอบ ผู้ต่ำย่อมได้รับการต่ำตอบ และผู้โกรธเกลียดย่อมได้รับความโกรธ เกลียดตอบ ฉะนั้น เพราะความหมุนเวียนแห่งกรรม ผู้แย่งชิงนั้น ย่อมถูกเขากลับแย่งชิงคืน”

ลักษณะและประเภทพุทธสันติวิธีในทางพระพุทธศาสนา

ลักษณะและประเภทของพุทธสันติวิธีในทางพระพุทธศาสนา ขอนำเอาผลงานวิจัยของ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554) ซึ่งท่านได้ศึกษาวิเคราะห์ประเภทของสันติวิธีที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถา พบว่า “สันติวิธี” ในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าและพระสาวก ของพระองค์ใช้ หรือที่กำลังประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน ครอบคลุมสันติวิธี 3 ประเภท ดังนี้

1. **สันติวิธีทางกาย (กายสันติ)** ความหมาย เป็นการรักษาความสงบโดยการควบคุมกาย ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงทางกายต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายร่างกาย การทำลายทรัพย์สิน หรือการกระทำใดๆ ที่เป็น การคุกคามหรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น

หลักการ สัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพสุจริต), อกุศลกรรมบท 10 (การละเว้นจากการทำกรรมชั่วทั้งกาย วาจา ใจ), เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (จิตใจที่เป็นกุศล)

ตัวอย่าง การไม่ทำร้ายร่างกายผู้อื่น, การไม่ขโมย, การไม่พูดปด, การไม่ดื่มสุราเมรัย

2. **สันติวิธีทางวาจา (วจีสันติ)**ความหมาย เป็นการรักษาความสงบโดยการควบคุมวาจา ไม่กล่าวคำหยาบคาย ไม่นินทาว่าร้าย ไม่พูดปด ไม่ยุยงให้เกิดความแตกแยกหลักการ สัมมาวาจา (การพูดที่สุจริต), อกุศลกรรมบท 10, เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาตัวอย่าง การพูดจาไพเราะ, การให้กำลังใจ, การพูดความจริง, การหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาท

3. **สันติวิธีทางใจ (มโนสันติ)**ความหมาย เป็นการรักษาความสงบโดยการควบคุมใจ ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น ไม่โกรธแค้น ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวหลักการ สัมมาสติ (การระลึกอยู่เสมอ), อกุศลกรรมบท 10, เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา, วิปัสสนาญาณ (ปัญญาที่เห็นแจ้งตามความเป็นจริง)ตัวอย่าง การปล่อยวางความโกรธ, การให้อภัย, การฝึกสติ, การมีจิตใจที่สงบเยือกเย็น

สรุปพุทธสันติวิธีเป็นแนวทางที่ครอบคลุมทั้งการกระทำทางกาย วาจา และใจ โดยมุ่งเน้นที่การพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลส ตัณหา และอุปาทาน ซึ่งเป็นรากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรง การปฏิบัติตามหลักพุทธสันติวิธีจะนำไปสู่ความสงบสุขทั้งภายในจิตใจและภายนอกสังคม

ความสำคัญของสันติวิธีในพระพุทธศาสนา

เมื่อความขัดแย้งในสังคมเกิดขึ้นนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และรูปแบบเครื่องมือที่ใช้ในการ จัดการ ปัญหาที่มีมากมายหลากหลายแนวคิดและชุดเครื่องมือในการจัดการ แต่ก็ทำให้ชวนคิดว่า มันมีชุดเครื่องมือที่ สมบูรณ์หรือที่เพื่อที่จะไขข้อสงสัย ว่าทำไมจึงต้องใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือในการจัดการ ความขัดแย้ง จึงขอนำ ทศนะของ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554) ที่ได้ศึกษาวิจัยเหตุปัจจัย ความจำเป็นที่ต้องใช้สันติวิธีไว้อย่าง รอบด้านอย่างน้อย 7 ประการ ดังนี้

1. สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม วิธีการนี้เป็นคู่มือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความ เป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ แก้ปัญหาแบบมนุษย์ด้วยตัวมนุษย์เอง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็ คือ การที่คนเข้าใจศีลธรรมต่างกันหลายรูปแบบ ทำให้เกิดการตีความเพื่อสนองตอบตัวเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองคำว่า “ศีลธรรม” ในมิติของศาสนาก็น่าจะเป็นการง่ายที่จะแสวงหา “จุดร่วม” ที่คล้ายคลึงกันได้

2. การจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธี นอกจากเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับมนุษยชาติแล้ว ยังเป็น วิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ เพราะความเข้าใจ เห็นใจ กันเป็นวิธีการป้องกัน และต่อสู้กับภัยในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมาสู่ประเทศชาติด้วย

3. สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ดังที่นักคิดบางท่านได้นำเสนอว่า ประชาธิปไตยเป็นวิธีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้ความรุนแรง

4. สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกๆ กลุ่ม ฉะนั้น การที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้น จำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหา ทางออกร่วมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลักผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society)

5. สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนการคิด และการปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ ทั้งทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจและสังคม

6. สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและ นามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผล ในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะทำให้เกิด ความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม

7. ในขณะที่สังคมมีความสับสนวุ่นวาย (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมามากจะมีแนวโน้ม ไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาท และทำหน้าที่ในการประสานร่องรอยความขัดแย้ง เหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไป แก้ไขปัญหาแบบสังคมโบราณ ซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้า มามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรียกว่า “วิธีการอารยะ” (Civilize) หรือ “ความเป็นอารยะ” (Civility) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาจากสังคมเดิมไปสู่แนวทางสันติวิธี

กล่าวโดยสรุปแล้ว “สันติวิธี” นอกจากเป็นวิธีที่เต็มไปด้วยความเป็นธรรมแล้ว ยังเป็นคู่มือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือ กระบวนการที่วาดด้วยการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในทุก ๆ กลุ่มของสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ “การทะเลาะและสลาย ความเป็นอัตลักษณ์” และ “ยอมรับในความแตกต่าง” ของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริม และ ยอมรับในศักยภาพของมนุษย์ โดยมนุษย์ และ เพื่อมนุษย์เอง

องค์ความรู้

สันติวิธีแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งมีรากฐานมาจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเน้นที่การพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีความเมตตา กรุณา และปัญญา เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

องค์ความรู้สำคัญที่ได้จากสันติวิธีแนวทางพระพุทธศาสนา มีดังนี้

1. ความเข้าใจในสภาวะของมนุษย์ ได้แก่ ทุกข์เป็นสัจธรรม มนุษย์ทุกคนล้วนประสบกับความทุกข์ ซึ่งเกิดจากความอยากและความยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ เหตุแห่งทุกข์ ความทุกข์เกิดจากตัณหา (ความอยาก) โทสะ (ความโกรธ) และโมหะ (ความหลง) การดับทุกข์ การดับทุกข์ทำได้ด้วยการดับตัณหา โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นไปได้ด้วยการฝึกอบรมจิตใจ

2. การพัฒนาจิตใจเมตตา คือ มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นอย่างไม่มีเงื่อนไข กรุณา ความสงสารและต้องการช่วยเหลือผู้อื่นที่กำลังประสบความทุกข์มูทิตา มีความยินดีในความสุขของผู้อื่น และมีอุเบกขา การวางเฉยต่อความสุข ความทุกข์ และสิ่งต่างๆ อย่างเหมาะสม

3. การแก้ไขความขัดแย้ง การฟังอย่างเข้าใจ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างเปิดใจและไม่ตัดสิน การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เช่น การสื่อสารโดยตรงและชัดเจน โดยเน้นที่การแก้ปัญหา ไม่ใช่การโจมตีส่วนตัว หาทางออกร่วมกัน เป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายการให้อภัยและปล่อยวางอารมณ์โกรธแค้น และให้อภัยต่อผู้อื่น

4. การสร้างสันติสุข มีหลายอย่างเช่น สันติภายใน การสร้างสันติสุขภายในใจของตนเอง สันติระหว่างบุคคล การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น สันติสังคม การสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

หลักการสำคัญของสันติวิธีแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) อหิงสา ไม่ทำร้ายผู้อื่นทั้งกายและวาจา 2) สัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้อง 3) มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง

การนำสันติวิธีแนวทางพระพุทธศาสนาไปใช้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคม และระดับประเทศ

ตัวอย่างการนำไปใช้ เช่น การแก้ไขความขัดแย้งในครอบครัว การสร้างสันติสุขในสังคมที่ขัดแย้ง การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ

สรุป สันติวิธีแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจของมนุษย์เพื่อสร้างสันติสุขทั้งภายในและภายนอก ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกสถานการณ์และทุกระดับ

สรุป

สันติวิธีวิถีพุทธที่เน้นความถูกต้องทั้ง 8 ประการข้างต้น ต้องเป็นวิธีการ และกระบวนการที่ งดงามทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ด้วยเหตุนี้ เป้าหมาย คือ "ความสันติสุข" ย่อมงดงามและ ก่อให้เกิดคุณแก่ชีวิต และสังคมเช่นกัน จะเห็นว่า เป้าหมายจะงดงามได้ย่อมเกิดจากตัววิธีการที่งดงาม ดังนั้น หากเป้าหมายที่เรา มุ่งหวังจะให้มีและเป็นคือ "ความสันติ" ตัวเครื่องมือ วิธีการ และ กระบวนการที่จะนำไปสู่ความสันติจำเป็นต้อง สันติด้วย สันติวิธีวิถีพุทธจะไม่ยินยอมให้เกิดเงื่อนไขที่ว่า การจะได้มาซึ่งความสันติ เราจะใช้วิธีการ และ กระบวนการอะไร หรืออย่างไรก็ได้ เพราะหากเราไม่ สนใจวิธีการ และกระบวนการโดยยึดเป้าหมายเป็นสรณะ แต่เพียงประการเดียว เราคงมีโอกาสได้ชิม ลางเฉาะสันติเทียมเท่านั้น ไม่มีวันที่จะเข้าถึงสันติแท้ได้อย่าง ยั่งยืนและมั่นคง เพราะจะนำไปสู่การ ทำลายล้างจองเวรซึ่งกันและกันอย่างไม่ที่มีที่สิ้นสุด ดังที่พระพุทธเจ้า ตรัสย้ำว่า "ผู้ฆ่าย่อมได้รับการฆ่า ตอบ ผู้ชนะย่อมได้รับการชนะตอบ ผู้ด่าย่อมได้รับการด่าตอบ และผู้โกรธ เกลียดย่อมได้รับความโกรธ เกลียดตอบ ฉะนั้น เพราะความหมุนเวียนแห่งกรรม ผู้แย้งจึงนั้น ย่อมถูกเขากลับ แยกแย้งคืน" ลักษณะและประเภทของพุทธสันติวิธีในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าและพระสาวกของ พระองค์ใช้ หรือที่กำลังประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน ครอบครัวสันติวิธี 3 ประเภท ได้แก่ พุทธสันติวิธี ในฐานะ เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง พุทธสันติวิธีในฐานะเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต พุทธสันติวิธี ในฐานะเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องความต้องการ "สันติวิธี" นอกจากเป็นวิธีที่เติม ไปด้วยความเป็นธรรม แล้ว ยังเป็นคู่มือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือ กระบวนการที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนใน ทุก ๆ กลุ่มของสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญของการมี ส่วนร่วมก็คือ "การทะเลาะและสลายความเป็นอัตลักษณ์" และ "ยอมรับในความแตกต่าง" ของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริม และยอมรับในศักยภาพของมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อนมนุษย์เอง ไม่อยากได้ อยากใหญ่ ใจแคบดังได้กล่าวในเบื้องต้น

เอกสารอ้างอิง

- กฤษ ปุณณกันต์. (2530). พระพุทธศาสนากับสันติภาพของโลก. ในหนังสือ ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ. เอกสารประกอบคำบรรยายโครงการปฐกถาสัญจร กิจกรรมร่วมฉลองปีสากลแห่งสันติภาพ ขององค์การสหประชาชาติ 1986. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทรา เสงี่ยมบูรณ์. (2556). การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะและหลักปฏิบัติเรื่องพุทธสันติวิธีกับอารยะขัดขืนของชุมชนสันติอโศก. วารสารมนุษยศาสตร์. 20(2): 143-159.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2554). พุทธสันติวิธี. การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง. กรุงเทพฯ: เซ็นจูรี จำกัด, .
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร). (9 พ.ย. 2561). มัชฌิมวิถีสันติวิธีวิถีพุทธ. ค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2567, จาก http://WWW.mcu.ac.th/site/article_content_desc.php?articleid=1727&articlegroup_id=278,
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). สันติภาพ. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย.
- ไอศุนย์ พยัฆศิริ.(2546). การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสันติภาพของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ป ยุต.โต) และ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์. ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต : บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.